

Rudīte Kalniņa

Bibliotēkas rada nākotni, balstoties uz kultūras mantojumu: par IFLA 75.ģenerālkonferenci 2009.gada 23.–27.augustā Milānā

2009.gadā Starptautiskajai bibliotēku asociāciju un institūciju federācijai (*International Federation of Library Associations and Institutions, IFLA*) aprit 80 gadi — tā dibināta 1929.gadā. Latvijas Nacionālā bibliotēka (LNB, toreiz — Latvijas Valsts bibliotēka) jau no 1927.gada piedalījās IFLA veidošanā. Latvijas Bibliotekāru biedrība (LBB) ir šīs organizācijas biedre kopš 1929.gada. Padomju okupācijas gados, kad nebija neatkarīgas Latvijas Republikas un bija likvidēta LBB, latviešu bibliotekāri IFLA darbā varēja piedalīties tikai kā Padomju Savienības pārstāvji.

LBB tika atjaunota 1989.gadā. Tā atguva pilntiesīgas IFLA biedres statusu ar Lfboro Universitātes (*Loughborough University, Lielbritānija*) Informācijas zinātnes nodaļas lektores Ineses Auziņas-Smitas finansiālu atbalstu. Šogad aprit 20 gadi kopš LBB atkal ir šīs organizācijas pilntiesīga dalībniece. Pirmā konference pēc LBB atjaunošanas IFLA biedra statusā notika 1989.gadā Parīzē. Šogad tradicionālā — nu jau 75. — IFLA konference tika organizēta otrajā Itālijas lielākajā pilsētā Milānā.

Seno karšu digitalizācijas priekšrocības un trūkumi

2008.gada IFLA konferencē Kvebekā (Kanāda) sadarbībā ar I.Auziņu-Smitu Ģeogrāfijas un karšu bibliotēku sekcijai iesniedzām referāta "Kompaktdiska "Rīga 1621.–1710.gada kartogrāfiskajos attēlos" veidošanas tehniskie aspekti" pieteikumu. Tas tika atteikts, norādot, ka nākamā gada konferencē Eiropā (Milānā) referāts būtu atbilstošāks. 2009.gadā saņēmām Ģeogrāfijas un karšu bibliotēku sekcijas aicinājumu sagatavot priekšlasījumu par LNB pieredzi karšu kompaktdisku veidošanā. Referāts "Vieglāka piekļuve valdzošai pagātnei:

I.Auziņa-Smita (no kreisās), Vērmontas Universitātes Bibliotēku un informācijas tehnoloģiju dekāne Māra Saule un raksta autore pie IFLA programmas stenda

tehniskie jautājumi kompaktdiska "Rīga 1621.–1710.gada kartogrāfiskajos attēlos" veidošanā" pieejams IFLA tīmekļa vietnē www.ifla.org (<http://www.ifla.org/files/hq/papers/ifla75/121-kalnina-en.pdf>), kā arī LNB Bibliotēku attīstības institūta Bibliotēku konsultatīvā centra Bibliotēkzinātnes un informācijas zinātnes literatūras lasītavā. Pēc I.Auziņas-Smitas priekšlasījuma Karību salu arhīvu teritoriālā koordinatore, ASV Virdžīnu salu pārstāve Suzanna Laura Lugo (*Susan Laura Lugo*) vaicāja — vai LNB ir interesējusies par Latvijas kartēm, kas glabājas citās valstīs un atspoguļo mūsu valsts vēsturi, piemēram, Kurzemes hercoga Jēkaba valdīšanas laikā (1642–1682)? Viņa pauda pārliecību, ka Trinidādas un Tobāgo arhīvā varētu atrasties kartes, plāni un zīmējumi, kas būtu interesanti Latvijai. Kā zināms, Trinidādas un Tobāgo Republika ir valsts Karību jūras dienvidos — uz ziemeļiem no Venecuēlas un dienvidiem no Grenādas Mazajās Antiļās, un tā īsu laiku 17. un 18.gadsimtā bijusi Kurzemes hercoga Jēkaba kolonija.

IFLA konference bija labi organizēta, un visi paredzētie pasākumi noritēja laikā. Tomēr gadījās arī mīcēkļi. Piemēram, Ģeogrāfijas un karšu bibliotēku sekcijas darbs sākās ar satraukumu, jo pirmā runātāja — Brazīlijas pārstāve Klaudija Lopesa (*Claudia Lopes*) — nebija brīdinājusi, ka referēs itāļiski. Tā kā visi referāti tika iesniegti angļu valodā, sinhronā tulkošana sekcijas laikā nebija paredzēta. Lai glābtu situāciju, sekcijas vadītāja lūdza sākt ar mūsu referātu, ko nolasīja I.Auziņa-Smita. K.Lopesa uzstājās nākamā un stāstīja par ģeoloģiskās informācijas un karšu izdošanu Brazīlijā (<http://www.ifla.org/files/hq/papers/ifla75/121-lopes-en.pdf>). Itālijas Valsts arhīva pārstāvis Paolo Buonora (*Paolo Buonora*) centās brazīlietes referāta saturu pārstāstīt angļiski, tomēr kopsakarības bija grūti uztvert.

Letbridžas (*Lethbridge*) Universitātes (Albertas province, Kanāda) bibliotēkas pārstāvis Marinuss Svane-poils (*Marinus Swanepoel*) stāstīja par Kanādā un ASV dzīvojošas nelielas indiāņu cilts *Melnā pēda* (*Blackfoot*) kultūras mantojuma saglabāšanu ar digitālo karšu starpniecību — tām tiek pievienotas ekspedīcijās apzināto vietu un priekšmetu fotogrāfijas, kā arī audiovizuālais materiāls (<http://www.ifla.org/files/hq/papers/ifla75/204-swanepoel-en.pdf>). Tik eksotiska satūra izklāsts radīja nevilnotu klātesošo interesi.

P.Buonora dalījās pieredzē par lielformāta karšu (pat 5x3 m) digitalizāciju Itālijā (<http://www.ifla.org/files/hq/papers/ifla75/121-buonora-en.pdf>). Tās tiek skenētas vertikāli, tādēļ digitalizācija iespējama arī nelielās telpās (ja vien tām ir augsti griesti). Iegūtais materiāls tiek saglabāts *JPEG2000* formātā.

Pēters Levi (*Peter Levi*) no Amsterdamas stāstīja par 12 000 karšu digitalizāciju un ievietošanu tīmeklī (<http://www.ifla.org/files/hq/papers/ifla75/-levi-en.pdf>).

Britu bibliotēkas Karšu nodaļas kuratore Kimberlija Kovala (*Kimberly C. Koval*) referēja par karšu digitalizāciju, to metadatu veidošanu un piekļuvi tīmeklī (<http://www.ifla.org/files/hq/papers/ifla75/121-koval-en.pdf>). Briti prioritāri digitalizē senās un retās kartes, kuras visvairāk interesē kolekcionārus un zagļus. Tam ir arī ēnas puse — zagļi ērti iegūst informāciju par meklēto karšu esamību kolekcijā.

Žans Liks Arno (*Jean-Luc Arnaud*) no Francijas stāstīja par programmas "CartoMundi" izmantošanu karšu indeksēšanai (<http://www.ifla.org/files/hq/papers/ifla75/121-arno-en.pdf>).

Laikrakstu ciparošanas aizkulises

Pārsteidzoši maz konferencē tika skatīti krājumu konservācijas un restaurācijas jautājumi. Sekcijās dominēja bibliotēku pieredze un problēmas digitalizācijā. Arī Nacionālo bibliotēku direktoru konferences (*Conference of Directors of National Libraries, CDNL*) Digitālo stratēģiju apvienības (*IFLA-CDNL Alliance for Digital Strategies, ICADS*) sekcijas tēma bija "Digitālā saglabāšana un

jaunais tīmeklis". Nīderlandes Nacionālās (Karaliskās) bibliotēkas (NNB) dienas laikrakstu digitālās datubāzes projekta vadītājs Edvīns Klijns (*Edwin Klijn*) uzsvēra, ka Nīderlandē ieinteresētās valsts institūcijas mēģina panākt izmaiņas autortiesību likumos, proti, lai tiktu atļauta digitalizēto avīžu neierobežota izmantošana (<http://www.ifla.org/files/hq/papers/ifla75/99-klijn-en.pdf>). Diskusijas laikā Somijas kolēģe apgalvoja, ka Somijā šāda vienošanās jau esot panākta.

Digitalizācija aktualizē arī persondatu aizsardzību. Piemēram, ģimenes, kuru radnieki savulaik bijuši vācu armijā vai tiesāti par smagiem noziegumiem, nevēlas, lai to uzzina visi digitalizēto laikrakstu lasītāji. Tiek meklētas iespējas nodrošināt šādu un līdzīgu persondatu aizsardzību. Tiesa gan, tas rada ne mazums grūtību, jo šāda veida persondatu aizsardzība ir pretrunā ar cilvēka tiesībām un demokrātijas pamatprincipu par informācijas brīvpieejamību.

Digitalizācijas problēmas rada arī pārāk cieši iesieti avīžu komplekti — laikraksti tajos bieži ir tik deformēti, ka tekstu vairs nevar atpazīt. NNB uztrauc digitālās informācijas lielās glabāšanas izmaksas, piemēram, viena terabaita informācijas glabāšana gadā izmaksā 8500 eiro.

Austrālijas Nacionālās bibliotēkas Krājumu pārvaldības departamenta pārstāve Pamela Geitenbija (*Pamela Gatenby*) informēja, ka Austrālijā visi laikraksti ir apkopotī atsevišķā tīmekļa vietnē www.theaustralian.news.com.au. Digitālā teksta atpazīšanas procesā radušos pareizrakstības kļūdu labošanā austrālieši iesaista brīvprātīgos — parasti vecāka gadagājuma cilvēkus. Šādā veidā, piemēram, pēdējā pusgada laikā ir atrastas 1300 kļūdas. Iecerēta plašāka lasītāju iesaiste šajā darbā.

ASV Kongresa bibliotēkas Digitālās saglabāšanas departamenta (*Preservation Reformating Division*) vadītājs Marks Svīnejs (*Mark Sweeney*) uzsvēra, ka arī pasaules lielākajā bibliotēkā digitālie objekti tiek glabāti *JPEG2000* formātā. Tāpat kā P.Buonora viņš uzskata, ka šim formātam ir daudz priekšrocību.

Nacionālo bibliotēku sekcijā Norvēģijas Nacionālās bibliotēkas (NoNB) direktore Vigdīsa Moe Skarsteina

Ģeogrāfijas un karšu bibliotēku sekcijas dalībnieki: Inese Auziņa-Smita (pirmā no kreisās), sekcijas vadītāja no ASV Anita Osera (Anita K. Oser) (otrá no kreisās), sekcijas sekretāre no Lielbritānijas Elizabete Tilleja (Elizabeth Tilley) (ceturttā no kreisās), Paolo Buonora no Itālijas (pirmais no labās), Klaudija Lopesa no Brazīlijas, Pēters Levi no Nīderlandes un Marinuss Svane-poils no Kanādas

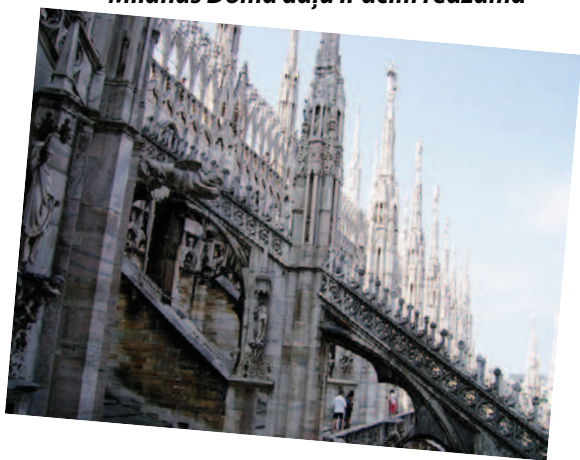
Ģeogrāfijas un karšu bibliotēku sekcijas dalībnieki: Kimberlija Kovala no Lielbritānijas un Žans Liks Arno no Francijas

Skats uz Milānas Domu

Atšķirība starp notīrīto un nenotīrīto Milānas Doma daļu ir acīm redzama

Pa slīpo Milānas Doma jumtu ir atļauts pastaigāties ikvienam interesentam

Apburošās iesējumu izstādes plakāts aicināt aplūkot senos grāmatu pasaules dārgumus

Dižā Leonardo piemineklis vedina uz nopietnām un zinātniskām pārdomām

Pasaulslavenā La Scala no ārpuses izskatās visnotaļ pieticīgi

(*Vigdis Moe Skarstein*) ziņoja par Norvēģijas Nacionālās digitālās bibliotēkas veidošanas stratēģiju (<http://www.ifla.org/files/hq/papers/ifla75/190-skarstein-en.pdf>). Saskaņā ar modernizēto Norvēģijas obligāto eksemplāru likumu šis valsts Nacionālajai bibliotēkai ir tiesības saņemt visu valstī radīto informāciju jebkādā formātā — notis, fotogrāfijas, radio un televīzijas raidījumus, filmas, video, interneta informāciju u.c. Desmit gados uzkrāts ievērojams elektroniskās informācijas daudzums. Norvēģijas Kultūras ministrijas pilnvarojumā NoNB slēdz līgumus ar laikrakstu un grāmatu izdevējiem par ilglaicīgu digitālā materiāla glabāšanu. Kopš 2009.gada 27.maija NoNB piedāvā pavisam jaunu virtuālo pakalpojumu — “Grāmatu plaukts” (*Bokhylla*). Tīmekļa vietnē <http://www.nb.no/bokhylla> ikvienam Norvēģijas interneta lietotājam pieejami autortiesiski aizsargāto iespaiddarbu pilnteksti, kuros nodrošināta informācijas meklēšana, taču teksti nav lejupielādējami. Projekts tapis ciešā NoNB sadarbībā ar “Kopinor” — Norvēģijas autortiesību organizāciju, kas pārstāv daudzus Norvēģijas autorus, izdevniecības un citus autortiesību turētājus. Trīs gadu laikā tīmeklī tiks publicēti vismaz 50 000 autortiesiski aizsargātu darbu pilnteksti.

Reto grāmatu un rokrakstu peripetijas

IFLA Reto grāmatu un rokrakstu sekcijas pamattēma bija “Izklaidētās kultūras kolekcijas: saglabāšana, atjaunošana un piekļuve”. Interesants bija Britu bibliotēkas Kolekciju pārvaldības nodaļas (*Collection Care Department*) vadītājas Helēnas Šentones (*Helen Shenton*) stāsts par trim nozīmīgiem starptautiskiem projektiem. Viens no vērienīgākajiem darbiem — Sinaja kodeksa¹ digitalizācija, kas ilga 7 gadus un izmaksāja 1 170 000 sterliņu mārciņas. Projekta sākumā tika apzinātas saglabājušās lapas, noteikts to fiziskais stāvoklis. Senais teksts tika tulkots mūsdienu grieķu, angļu, vācu un krievu valodā. Lapas restaurēja, mikrofilmēja un digitalizēja. Britu bibliotēkas speciālisti uzskata, ka mikrofilmās ir saglabāšanas, bet digitalizācija — pieejamības veids. Digitalizētais kodekss un tā komentāri aplūkojami tīmekļa vietnē <http://www.codexsinaiticus.org> (<http://www.codexsinaiticus.net>).

Dunhuanas projekts (*International Dunhuang Project*, <http://idp.bl.uk>) aizsāks teju pirms 15 gadiem — 1994.gadā. Tā uzdevums ir tā dēvētā Austrumu Zīda ceļa (sens tirdzniecības ceļš no Austrumķīnas uz Centrālāziju) Ķīnas posma kultūras mantojuma digitālās bibliotēkas izveide. Projekta ietvaros tiek pētīti, katalogizēti, konservēti un digitalizēti Dunhuanas alās un citviet pasaulē atrastie senie budisma rokraksti, gleznas, tekstilijas un citi mākslas priekšmeti. Paredzēts, ka 2015.gadā tīmeklī būs pieejami apmēram 90% apzināto Austrumu Zīda ceļa materiālu. Projekta gaitā restaurēta un digitalizēta Dimanta sūtra (*Diamond Sutra*) — indiešu budisma teksts, kas ap 400.gadu no sanskrita pārtulkots ķīniešu valodā. Britu bibliotēkas eksemplārs ir viena no pasaules vecākajām iespiestajām grāmatām, kas izgatavota 868.gadā.²

Trešais starptautiskais projekts, ko administrē Britu bibliotēka, ir “Apdraudētie arhīvi” (*Endangered Archives*,

<http://www.bl.uk/about/policies/endangeredarch/homepage.html>). Projekts paredz iznīcības apdraudētu vēsturiski nozīmīgu arhīvu saglabāšanu un kopēšanu. 2007.gadā uzsākta, piemēram, kāda Laosas vēsturiskās galvaspilsētas *Luang Prabang* budistu klostera fotogrāfiju kolekcijas (15 000 vienību) digitalizācija (<http://www.bl.uk/about/policies/endangeredarch/2007/berger.html>). Kopijas iegūs ne vien Britu bibliotēka, bet arī Laosas Nacionālā bibliotēka un arhīvs. Tā kā revolūcijas laikā 1975.gadā tās fotogrāfiju kolekcija gāja zudībā, jauniegūtajam krājumam, kas atspoguļo klostera un Laosas vēsturi 120 gadu garumā, būs īpaša nozīme. Oriģinālfotogrāfijas paliks klostera īpašumā.

Freiburgas Universitātes Viduslaiku pētniecības institūta (*Mediävistische Institut der Universität Freiburg*, Šveice) līdzstrādniece Anne Marija Austenfelda (*Anne Marie Austenfeld*) iepazīstināja ar Šveices rokrakstu virtuālo bibliotēku “E-codices”, kurā šobrīd pieejami 482 rokraksti no 20 bibliotēkām, visvairāk — no Sanktgallenas abatijas (<http://www.e-codices.unifr.ch>). Viņa uzsvēra nepieciešamību pēc dažādās pasaules malās izklaidēto rokrakstu daļu virtuālās pilnversijas veidošanas standartiem (<http://www.ifla.org/files/hq/papers/ifla75/163-austenfeld-en.pdf>).

Starptautiskā izsoļu nama *Christie's* Grāmatu un rokrakstu departamenta Londonas nodaļas vadītāja Mārgareta Leina Forda (*Margaret Lane Ford*) stāstīja par izsoļu pircēju interesēm (<http://www.ifla.org/files/hq/papers/ifla75/163-lane-en.pdf>). Konstatēts, ka parasti tās ir pergamenta grāmatas, inkunābulas, 18.gadsimta izdevumi, iespaiddarbi ar ūdenszīmēm un metriku grāmatas.

Valsts bibliotēkas Berlīnē ģenerāldirektore Barbara Šneidere-Kempfa (*Barbara Schneider-Kempf*) detalizēti izklāstīja vācu komponistu Ludviga van Bēthovena (1770–1827) un Johana Sebastiana Baha (1685–1750) partitūru “ceļojumu” vēsturi no to rašanās laika līdz mūsdienām, kad tie nokļuva Valsts bibliotēkā (<http://www.ifla.org/files/hq/papers/ifla75/163-schneider-en.pdf>). Tika pieminēts restauratoriem labi zināmais fakts, ka šie dižgari notis rakstīja ar gallu tinti, ko ieguva ekstrahējot tanīnus saturošas vielas. Lai tintes krāsa iegūtu tumšāku toni, ekstrakta šķīdumam pievienoja dažādas skābes, piemēram, sērskābi un sālsskābi. Tūlītējai lietošanai paredzētas tintes krāsas tonis bija atkarīgs no skābes daudzuma — jo vairāk skābes, jo tumšāka tinte. Diemžēl laika gaitā skābe pilnīgi sašķēļ celulozi, proti, papīru, tādēļ nošu raksta vietās veidojas caurumi.

Reto grāmatu un rokrakstu sekcijas sēdē bija iekļauts arī I.Auziņas-Smitas referāts “Atpakaļ mājās: Latvijas kultūras objektu un kolekciju pārvietošana un restitūcija”.

Tehnikas jaunumi

Paralēli sesiju sēdēm notika komerciestāžu piedāvājumu izstāde bibliotēku infrastruktūrai. Izstādē bija aplūkojami uzņēmuma “Zeutschel” (<http://www.zeutschel.com>) lielizmēra (A1 un A0), kā arī kompaktie skeneri, kas spēj radīt patiešām augstas kvalitātes digitālās datnes. Firma “ATIZ” (<http://www.atiz.com>) par salīdzinoši zemu cenu piedāvāja grāmatas saudzējošu skeneri, kas iespaiddarbus ciparo pusparvērtus (netiek

Uzņēmuma "DigiBook" kompaktais skeneris "CopiBook HD", kas ļauj viegli un ātri iegūt augstas kvalitātes digitālās datnes (foto no www.i2s-digibook.com)

Uzņēmuma "ATIZ" grāmatu skeneris (foto no www.atiz.com)

bojāts iesējums), turklāt to apņēma ar melnu, gaismu necaurļaidīgu materiālu apvilktu karkasu. Uzņēmums "Neschen" (<http://www.neschen.com>) demonstrēja grāmatu labošanu un restaurācijai nepieciešamos materiālus. Lai gan "Neschen" produkcija ir kvalitatīva un nepieciešama ikvienai bibliotēkai, Latvijas institūciju sadarbība ar to bijusi neveiksmīga, jo preču cenas ir nesamērīgi augstas. Interesants bija uzņēmumu "Depulvera", "Laura" un "Spirabilia" piedāvājums — gan automātiski grāmatu atputekļotāji (12 grāmatas minūtē), gan lielizmēra un īpaši saudzējamu dokumentu tīrīšanas iekārtas, kurās tomēr dominē roku darbs. Iekārtu attēli un video demonstrējumi rodami uzņēmumu tīmekļa vietnē <http://www.depulvera.com>.

Mūzikas un vēstures gaisotnē

Konferences atklāšanas dienas vakarā IFLA dalībnieki varēja apmeklēt speciāli organizētu koncertu pasaulslavenajā *La Scala* opereteātrī. Daniela Rustioni (*Daniele Rustioni*) vadībā uzstājās 2000.gadā dibinātais *La Scala* Akadēmijas orķestris un jaunie solisti: soprāns Ši Joug Junga (*Shi Youhg Jung*) un bass Čae Jun Lims (*Chae Jun Lim*) no Dienvidkorejas un mecosoprāns Anita Račvelišvili (*Anita Rachvelishvili*) no Gruzijas.

Konferences laikā Sforcu (Milānas hercogu dinastija, 1450–1535) pilī bija skatāma Trivulcio bibliotēkas (*Biblioteca Trivulziana*)³ izstāde "Iesējumi sešos gadsimtos". Varenā pils, pēc retumu saglabāšanas likumiem iekārtotā izstāde, kā arī paši vēsturiskie iesējumi bija tik krāšņi, ka pievilināja plašu apmeklētāju loku. Diemžēl ar unikāliem rokrakstiem un senie spiedumiem slavenās Milānas bīskapa, svētā Ambrozija bibliotēkas (*Biblioteca Ambrosiana*, <http://www.ambrosiana.eu>) apmeklējums bija organizēts tieši tajā dienā, kad mums bija jāuzstājas.

Nacionālajā zinātnes un tehnoloģiju muzejā, kas nes Leonardo da Vinči vārdu, bija apskatāmi izcilā itāliešu mākslinieka zīmējumi un pēc tiem izgatavotie instrumenti: stelles, kompass, navigācijas ierīces, mašīnu modeļi, apūdeņošanas sistēmas, spārni lidošanai, kā arī citi priekšmeti — daudzus dižā da Vinči izgudrojumus lietojam vēl mūsdienās. Muzejā bija aplūkojami arī citi zinātnes un tehnikas sasniegumi komunikācijā, transportā, enerģētikā u.tml.

Preiļi *La Scala* opereteātrim esošajā pilsētas municipalitātes ēkā, aptumšotā un stingri apsargātā telpas daļā, triecienizturīgā stikla vitrinā bija izvietoti 2 restaurēti zīmējumi no Ambrozija bibliotēkas krājumiem. Visi ienākumi no šīs izstādes tika nodoti izcilā mākslinieka zīmējumu (Ambrozija bibliotēkā to ir 1700!) restaurācijai. Interesanti, ka da Vinči zīmējumi 17.gadsimtā tika apkopoti vienā sējumā, taču tagad Ambrozija bibliotēkas krājuma glabātāji iecerējuši katru zīmējumu glabāt atsevišķi, piestiprinot to pie kartona un ieviejojot paspartū.

Latvijai ir ar ko lepoties

Pārsteidzoša bija digitalizācijas problemātikas dominante IFLA konferencē. Krājumu saglabāšanas un konservācijas jautājumi, šķiet, bija tikai mākslīgi sasaistīti ar statistiku un jaunajām informācijas tehnoloģijām, tādēļ nesniedza būtisku ieguvumu. Visai ierobežotas bija arī dalībnieku iespējas piedalīties piemēram, Speciālo bibliotēku sekcijas sēdē, kas notika Ambrozija bibliotēkā ar nelielu vietu skaitu.

Noslēgumā vēlos uzsvērt — esmu patiesi gandarīts, ka pirms 10 gadiem uzsāktā LNB krājuma ciparošana vainagojusies ievēribas cienīgiem rezultātiem, ar kuriem ir vērts iepazīstināt pasaules bibliotekāro sabiedrību.

(*Rudītes Kalniņas un Ineses Auziņas-Smitas foto*)

¹ Pergamenta grāmata, kas ietver abas Bībeles daļas sengrieķu valodā. Noskaidrots, ka Bībele pārrakstīta 4.gadsimtā, bet 7.gadsimtā tā tika rediģēta. Sinaja kodekss ir viens no senākajiem kanoniskajiem rokrakstiem mūsdienīgas grāmatas formā. Tā fragmenti glabājas Svētās Katrīnas klosterī Sinaja pussalā, kur kodekss tapis, kā arī Britu bibliotēkā, Krievijas Nacionālajā bibliotēkā un Leipcijas Universitātes bibliotēkā. Vairāk sk.: **Dreimane, Jana**. Senākā Bībele internetā. *Bibliotēku Pasaule*, Nr.33, 2005, 50.–51.lpp. ISSN 1407-6799. (Red. piez.)

² Sk. arī: **Dreimane, Jana**. Senākais datētais teksts ksilogrāfijas tehnikā Britu bibliotēkā. *Bibliotēku Pasaule*, Nr.28, 2004, 50.lpp. ISSN 1407-6799. (Red. piez.)

³ Viena no ievērojamākajām bibliofilu bibliotēkām Itālijā, ko 1935. gadā Milānai pārdeva princis Luidži Alberiko Trivulcio (*Luigi Alberico Trivulzio*, 1868–1938). Detalizēti par bibliotēku angļu valodā: *The Historical Town archive — The Trivulziana Library* [tiešsaiste]. Goethe-Institut. Itālien, 2009 [skatīts 2009.g. 5.nov.]. Pieejams: <http://www.goethe.de/ins/it/lp/wis/ifl/bib/test/en4344499.htm>. (Red. piez.)